

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA VÝTVARNÉ VÝCHOVY

ČLOVĚK NA VRCHOLU

CYKLUS REPORTÁŽNÍCH FOTOGRAFIÍ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Simona Beníšková

Výtvarná výchova a kultura se zaměřením na vzdělávání

Vedoucí práce: PhDr. Jan Mašek, Ph.D.

Plzeň, 2024

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s využitím odborných informačních zdrojů, které jsou v práci citovány a také uvedeny v seznamu použité literatury.

V Plzni dne 26.04.2024

vlastnoruční podpis

Poděkování

Chtěla bych poděkovat PhDr. Janu Maškovi, Ph.D., za odborné vedení při zpracování mé bakalářské práce. Dále chci také poděkovat své rodině za neochvějnou podporu, kterou mi během studia poskytovala. A velké díky patří v neposlední řadě i horolezci v mé bakalářské práci, panu Jiřímu Lejskovi.

ABSTRAKT

Cílem této bakalářské práce je vytvoření reportážního cyklu fotografií s názvem Člověk na vrcholu, vycházející ze sportovní a krajinářské fotografie, inspirovaný horolezeckými aktivitami a horskou turistikou. Celý cyklus fotografií je řešen technikou digitální fotografie a obsahuje 12 fotografií o velikosti 40 x 60 cm.

Teoretická část práce se zaměřuje na reflexi stylizovaného zpodobnění reportážní, dokumentární, krajinářské a sportovní fotografie. V závěru pedagogické části je návrh na využití dané tematiky v edukaci výtvarné výchovy.

Klíčová slova

Reportážní fotografie, dokumentární fotografie, horolezectví, Vilém Heckel, výtvarná výchova.

ABSTRAKT

The aim of this bachelor thesis is to create a series of reportage photographs called Man on the Peak, based on sports and landscape photography, inspired by mountaineering activities and mountain tourism. The whole cycle of photographs is designed using digital photography technique and contains 12 photographs with a size of 40 x 60 cm.

The theoretical part of the work focuses on the reflection of stylized representation of reportage, documentary, landscape and sports photography. The pedagogical part concludes with a proposal for the use of the given topic in art education.

Keywords

Reportage photography, documentary photography, mountaineering, Vilém Heckel, art education.

OBSAH

ÚVOD	6
1 FOTOGRAFIE	8
1.1 Černobílá fotografie	9
1.2 Reportážní fotografie	10
1.3 Krajinářská fotografie	12
1.4 Sportovní fotografie	13
2 HOROLEZECTVÍ	15
3 INSPIRACE	17
4 REFLEXE PROCESU TVORBY	21
4.1 Úvod do procesu tvorby	21
4.2 Cíle práce	21
4.3 Technika a příslušenství	22
4.4 Proces tvorby	22
4.5 Fotografie finálního cyklu	23
5 DIDAKTICKÁ ČÁST	35
5.1 Využití fotografie ve výuce výtvarné výchovy	35
5.2 Návrh prvního vyučovacího projektu	36
5.3 Návrh druhého vyučovacího projektu	40
ZÁVĚR	43
RESUMÉ	45
SUMMARY	45
SEZNAM LITERATURY	46
ELEKTRONICKÉ ZDROJE	47
ZDROJE OBRÁZKŮ	48

ÚVOD

O tématu své bakalářské práce jsem nemusela dlouho přemýšlet. Věděla jsem, že hlavním tématem, o kterém bych chtěla psát, bude fotografie. Dilema samozřejmě představovalo rozhodování o fotografickém tématu, vzhledem k tomu, že fotografie zahrnuje velmi rozsáhlou škálu možností, nebylo pro mě jednoduché zaměřit se na jedno konkrétní téma.

Využila jsem nabídky svého kamaráda Jiřího Lejska vystoupit na horu Hochkönig, do výšky 2 941 metrů. Absolvovala jsem ještě několik dalších horských výstupů a díky těmto zkušenostem jsem byla přesvědčena o možnostech tohoto inspirativního zdroje pro mé fotografie. Když se člověk blíží k vrcholům, nebylo nic úžasnějšího než nádherné výhledy. Samotné spočínutí na vrcholu po náročném výstupu bylo velmi emotivní. Potvrdila jsem si, že právě tento jedinečný zážitek chci fotografovat. Celková scenérie mě fascinovala a měla jsem dojem, že výsledek bude mnohem autentičtější a expresivnější než obyčejná ateliérová fotografie a že osloví nejen ty, kteří se horolezectvím zabývají, ale i milovníky přírody.

Název mé bakalářské práce „Člověk na vrcholu“ vystihuje průběh zdolávání výstupu začínajícího horolezce Jiřího Lejska na již zmiňovanou horu Hochkönig. Cyklus fotografií byl proto nazván „Člověk na vrcholu“. Jedná se o kombinaci dokumentární, sportovní a krajinářské fotografie.

V první části práce je popisován pojem fotografie a konkrétní fotografické žánry. Úvodní část je zaměřena na vznik a vývoj fotografie, je vysvětlen pojem digitální, reportážní, dokumentární, sportovní a krajinářská fotografie. Jsou též zmiňovány inspirativní zdroje, z nichž bylo čerpáno, konkrétně horská turistika a horolezectví.

Praktická část se zabývá postupem při tvorbě fotografií a použitou technikou a příslušenstvím. Jsou zde také představeny fotografie finálního cyklu. Je sdělováno období, lokalita, podmínky a okolnosti při pořizování fotografií. Nakonec je uvedena reflexe vlastního tvůrčího postupu.

Didaktická část se zaměřuje na využití fotografie ve výuce výtvarné výchovy, kde jsou představeny návrhy na vyučovací projekty související právě s reportážní fotografií. Inspiračním východiskem pro první výtvarný projekt bylo propojení dokumentární fotografie s land artem. Integrace obou směrů může být pro žáky velkým přínosem, neboť přibližuje fotografii a její prvky dokumentaristiky. Zároveň je to jedna z možností, jak zprostředkovat proměnlivost a krásu přírody, do které pomocí land artu budou zasahovat.

Druhý výtvarný projekt má za cíl umožnit studentům přiblížení tématu zdolávání vrcholu hor prostřednictvím rozboru nejen dokumentárního filmu, ale i reportážních fotografií od českých fotografů, jako byl Vilém Heckel a Jan Zahradníček. Poté by následovalo abstrahování pocitů, skrze malbu.

Úvod je možné zakončit výstižným citátem, který reflektuje pocity při tvorbě této bakalářské práce: *„Vidím něco, z čeho by mohla být skvělá fotka, a přijdu si jak na houpačce. Jsem šťastím bez sebe, a hned mě zase polévá horko. A čím víc to jde na dřeň a čím silnější je vzrušení, tím jistější mi připadá, že se něco zcela určitě a bez pochyby podělá.“*¹

¹ MAISEL, Jay. *Fotografie – to není o nastavení clony*. Přeložil Nikol ZACHOVALOVÁ BAROCHOVÁ. Brno: Zoner press, 2015. Encyklopedie – grafika a fotografie. ISBN 978-80-7413-317-6. str. 8

1 FOTOGRAFIE

„To, že se fotografie pořizují fotoaparátem, je iluze. Dělají se okem, srdcem a hlavou.“

– Henri Cartier – Bresson²

Fotografie zkoumá komplexnost lidské psychiky a emocí tím, že nastavuje světu zrcadlo nebo do něj nahlíží. Může zaznamenat prchavý moment nebo může nutit se zamyslet nad postupným plynutím času. Během své bezmála dvoustleté historie se vyvíjela mnohem rychleji než kterékoli jiné výtvarné umění. V období významného průmyslového rozvoje se objevily první fotoaparáty. Zatímco někteří lidé považovali fotografii za dodatek krásného umění, jiní v ní viděli způsob, jak zaznamenat realitu každodenního života. Obě skupiny ji však považovaly za vážnou disciplínu, která potřebuje čas a soustředění. Na počátku dvacátého století, kdy si řada uměleckých a designérských směrů osvojila fotografii a experimentovala s její formou a metodou, se tyto počáteční odlišnosti v přístupu mnohonásobně zvýšily. Současně byl objeven obchodní potenciál daného média, a to zpočátku v prodeji denního tisku a poté v rozvíjejících se oblastech módy a propagace.

V historii fotografie neexistuje jediný styl, který by převládal. Postupem času se styly vyvíjely a řada fotografií spjatých s určitým směrem nakonec obrátila svou pozornost jinam. To je patrné na díle Alfreda Stieglitze, který byl stejně jako Henry Peach Robinson představitelem piktorialismu, ale nakonec jej opustil a upřednostnil abstraktní a modernistický styl fotografického vyjádření. Kromě diskuse o estetických přístupech k fotografii tato část také zdůrazňuje, jak se toto odvětví vyvíjelo z hlediska ideologie a obchodu, od reportážní, dokumentární a propagandistické fotografie až po propagační, módní a politickou fotografii. Mezi miliardami záběrů pořízených od roku 1826, kdy Nicéphore Niépce pořídil pohled z okna, vyčnívá několik významných snímků, které představují zásadní zlom v dějinách fotografie. Tyto snímky odrážejí určité trendy, styly, epochy nebo okamžiky.³

Ačkoli se účel fotoaparátu nemění, technologická vyspělost moderních fotoaparátů je mnohem dokonalejší než u prvních modelů. Fotoaparáty na film už byly zastaralé. Nově fotografové dokážou zaznamenat maximálně takové množství záběrů, jaké pojme paměťová

² SMITH, Ian Haydn. *Stručný příběh fotografie: kapesní průvodce klíčovými žánry, díly, náměty a technikami*. Přeložil Jan PODZIMEK, přeložil Dina PODZIMKOVÁ. Praha: Grada, 2021. ISBN 978-80-271-1257-9. str. 6

³ SMITH, ref. 2

karta v zařízení.⁴ V 50. letech 20. století byla vynalezena metoda záznamu televizního obrazu, která později vedla ke vzniku digitálního zobrazování.⁵

Za návrhem prvního digitálního fotoaparátu stojí v roce 1975 Steve Sasson, inženýr společnosti Eastman Kodak. George E. Smith a Willard Boyle zkonstruovali v roce 1969 snímač CCD, který je nejpodstatnější součástí veškerých digitálních fotoaparátů. V roce 1975 už umožňoval zaznamenávat barevné snímky.

Veřejnost si však na prvotní kompletně digitální fotoaparát musela počkat až do roku 1988, kdy společnost Fuji spustila prodej DS-1P. Po této události se důmyslnost digitálních zřízení nadále zlepšovala v celých nadcházejících třech desetiletích. Největší debatu o problémech či využití digitální fotografie vyvolal snímek pyramid v Gíze od Gordona Gahana, který vyšel na obálce časopisu National Geographic. Tato fotografie totiž byla pozměněna digitálně tak, aby odpovídala zobrazení na výšku.⁶

S rozvojem technologií fotoaparátů se zdá, že fotografie je na neustávající cestě ke zvyšování své komplexnosti. Se zavedením digitálního zpracování obrazu přišlo množství znalostí, nástrojů, konfigurací a funkcí, o nichž bychom si nikdy nepomysleli, že je budeme vyžadovat. S tolika novými nastaveními, tlačítky a dalšími možnostmi, které mají fotografové k dispozici, vytvořilo zavedení digitální fotografie obrovské množství eventualit, které se mohou snadno stát zahlcujícími. Byla by škoda všech těchto technologických výhod nevyužít, i když se možná rozhodneme předstírat opak.⁷

1.1 Černobílá fotografie

Tuto kapitolu je možné začít otázkou. Proč byla zvolena pro realizaci prezentovaného fotografického cyklu místo barevné digitální fotografie černobílou fotografií? Vždyť barevná fotografie je mnohem poutavější než odstíny černé. Tato varianta žánru byla preferována proto, že černobílá fotografie evokuje její vývoj v historii. Druhým důvodem byl fakt, že zkoumání vizuálního potenciálu, tónových souvislostí, tvarů a struktur

⁴ SMITH, Ian Haydn. *Stručný příběh fotografie: kapesní průvodce klíčovými žánry, díly, náměty a technikami*. Přeložil Jan PODZIMEK, přeložil Dina PODZIMKOVÁ. Praha: Grada, 2021. ISBN 978-80-271-1257-9. str. 215

⁵ STÝBLO, Pavel. *Teorie digitální fotografie*. Praha: TOMOS, 2006. ISBN 80-901994-2-9. str. 6

⁶ SMITH, ref. 4

⁷ FREEMAN, Michael. *101 nejlepších tipů a triků pro digitální fotografii*. 3. vyd. Přeložil Ladislav HLAVATÝ. Brno: Computer Press, 2012. ISBN 978-80-251-3867-0. str. 7

pozorovaných objektů kolem nás je snadnější, když není přítomna barva a také je možné si více uvědomit emocionální a dramatickou podstatu celého fotografického cyklu.

„Jinými slovy, černobílá fotografie má mimo svoji historickou tradici, která se tolik odlišuje od té barevné, také praktický přínos, jenž nám umožňuje vstoupit do kreativnějšího a „umělečtějšího“ světa, který je svou podstatou odtržen od barevné reality.“⁸

Pro transformaci barevného snímku do černobílé formy je důležitost mít na vědomí tři složky světla. Tyto složky se skládají z RGB barev, tedy červená, zelená a modrá, což nám umožňuje vytvářet miliony odstínů, jež nás mohou obklopovat. I současné pokročilé grafické editory nám nyní poskytují větší flexibilitu při výběru základních barev. Je tím usnadňována větší kontrola nad konečným černobílým snímkem. Dalšími faktory, na nichž záleží, se týkají znalosti techniky a samotného pohledu tvůrce na provedení fotografie.⁹

Po převedení fotografie do černobílé podoby nastává situace, kdy snímku dominují dvě barvy, a na fotografovi je, aby zvážil, zda spolu barvy kontrastují nebo se musí dále upravovat. Jak již bylo zmíněno, je v editoru je možnost poté barvu třeba zesvětlit nebo ztmavit.¹⁰

Například pro dosažení dramatickosti nebo při experimentování je dobré využívat doplňkové barvy v editoru. Výsledek je kvalitnější, když jsou barvy mnohem sytější, a to vše prostřednictvím barev, které jsou naproti sobě v barevném kruhu.¹¹

1.2 Reportážní fotografie

Jedním z nejvýznamnějších objevů a přelomů v dějinách lidstva, zejména v oblasti komunikace, byl vynález fotografie. Ukázalo se, že rozvoj fotografie zlepšil naši schopnost zobrazovat realitu a umožnil rychle a přesně zaznamenat, co se skutečně děje. Žádné jiné médium totiž nedokázalo reflektovat realitu tak dobře jako fotografie. Hlavními výhodami rozvoje fotografie jsou její sociální přínosy a nástup nové éry v mezilidské komunikaci bez

⁸ FREEMAN, Michael. *Fotografie v praxi*. Encyklopedie – grafika a fotografie. Brno: Zoner Press, 2013. ISBN 978-80-7413-230-8. str. 47

⁹ FREEMAN, ref. 8, str. 15-16

¹⁰ FREEMAN, ref. 8, str. 10

¹¹ FREEMAN, ref. 8, str. 34

ohledu na médium, například jako televizi, film nebo video. Samotný obraz zvyšuje efektivitu sdělovacího procesu jako celku.¹²

Konkrétně reportážní fotografie je krásný příklad komunikačního či sdělovacího prostředku. Fotograf je součástí děje a hlavním aktérem, který musí fotit v ten daný okamžik, když si je jistý, že to je ten správný moment k zachycení obsahu. Je důležité, aby kvalita obsahu a struktury odpovídala ideálnímu poměru mezi nimi. Osobnost fotografa by měla být citlivá, rozvážná a schopná se rychle zorientovat při sdělování své myšlenky a současně pomocí objektivu zaznamenat pravdu, kterou pozoruje okolo sebe. K fotožurnalistice lze přistupovat dvěma způsoby, které se rozdělují na základě obsahu a postupu. Rozlišujeme tedy dokumentární fotografii a „fotografickou povídku“.¹³

Dokumentární fotografie se zabývá více tématy, než která jsou možná v každodenním zpravodajství, včetně etnografie, války, sociálních změn a přírodního prostředí. Zásadním bodem v dějinách dokumentární fotografie se stala kritika a kritici, kteří v 70. a 80. letech 20. století začali kárat klasickou dokumentární fotografii a tvrdili, že jde o příliš zjednodušené zobrazení života. Ale ani to dokumentární fotografy neodradilo od práce.¹⁴

Druhou možností, jak lze k reportážní fotografii přistupovat, je „fotoesej“, které se také říká „**fotografická povídka**“. Jedná se o fotožurnalistické dílo, v němž se snaží autor pomocí sekvence snímků autenticky vystihnout lidskou existenci. Předpokládá se, že autor tvoří s vědomím, že každý člověk se projevuje osobitým způsobem.

Výstižně tento styl tvorby vyjadřuje věta, která přirovnává styly a formy fotografie k cihlové zdi. „*Cihlami fotografické povídky je působivý obraz.*“¹⁵

Způsob tvorby dokumentárního fotožurnalisty se od stylu práce fotografa fotoeseje výrazně odlišuje. Je třeba, aby se s námětem předem dobře obeznámil, načrtl si hrubý harmonogram a rozvrh práce a při samotném fotografování jej dodržoval. Musí si vybrat, jaké fotografie zařadí do úvodu, a zároveň si zvolí, které fotografie použije dále.¹⁶

¹² LÁBOVÁ, Alena. Základy fotožurnalistiky. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990. ISBN 8070661194. str.4

¹³ LÁBLOVÁ, ref. 12, str. 109-111

¹⁴ SMITH, Ian Haydn. *Stručný příběh fotografie: kapesní průvodce klíčovými žánry, díly, náměty a technikami*. Přeložil Jan PODZIMEK, přeložil Dina PODZIMKOVÁ. Praha: Grada, 2021. ISBN 978-80-271-1257-9.

¹⁵ LÁBLOVÁ, ref. 12, str.110

¹⁶ LÁBLOVÁ, ref. 12, str.110

Zajímavá myšlenka, kterou se zabývá Alena Krýlová, je pojednávání o kreativní hodnotě fotožurnalistiky v druhé polovině padesátých let. Krýlová tvrdí, že snahou tvůrčího reportážního díla je prezentovat všeobecnou skutečnost týkající se běžných událostí. Umělecká reportáž má působit na city. Její závěry naznačují, že bez ohledu na způsob, který fotograf zvolí, by fotografická reportáž měla vyobrazovat naši existenci takovou, jaká je.

Jírů však tvrdí, že umělecká hodnota snímku vychází jak z jeho kreativity, tak z jeho obsahové kvality. Je potřeba všimnout si a brát na vědomí, jak moc je fotografie reálná nebo výtvarně ztvárněná.¹⁷

Pokud by měla být celá tato kapitola shrnuta do konkrétního závěru, mohla by být použita slova Václava Jírů, podle kterého by „*fotografická reportáž měla být vrcholem tvůrčí práce ve fotografii, protože právě v ní má fotografie nejvíce možností prokázat své specifické vlastnosti a schopnosti, které nemá žádný jiný obor výtvarného umění.*“¹⁸

1.3 Krajinářská fotografie

Součástí fotografického cyklu této práce jsou i fotografie hor, tudíž je důležité zmínit techniku krajinářské fotografie, která je v práci využita. Realizaci fotografického cyklu předcházelo prozkoumání terénu na dálku, nalezení zajímavých míst na focení, popřípadě zjištění, jak to v daném místě doopravdy vypadá nebo jak se tam lze dostat za pomoci internetu. To vše v obavě, že některá místa nemusí mít otevřeno nebo není možno se na uvedené území dostat, pokud nechcete jít daleko pěšky s těžkým vybavením. Jednoduše řečeno, je důležité nepodceňovat přípravu.¹⁹

Dalším důležitým bodem je kompozice. Součástí kompozice je správné zaostření, rozhodování o linii horizontu, jak ji dobře kompozičně umístit. U krajin se často využívá pravidlo třetin. Klíčové pro upoutání pozornosti diváka je zakomponovat do snímku nějaký hlavní objekt, který okamžitě sdělí pozorovateli, o čem fotografie je. Bez takového objektu vzniká situace, kdy si člověk řekne: „Hezká fotka, ale co to vlastně má být?“²⁰

¹⁷ LÁBOVÁ, Alena. Česká novinářská fotografie 1945-1989. Vizuální kultura. Praha: Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-3713-6. str. 212-213

¹⁸ LÁBOVÁ, ref. 17, str. 110-111

¹⁹ KELBY, Scott. *Fotografujeme krajiny: jak zachytit krásu krajin na fotografii*. Přeložil Pavel KRISTIÁN. Brno: Zoner Press, 2021. ISBN 978-80-7413-436-4. str. 60-61

²⁰ KELBY, ref. 19, str. 76-83

Vzhledem k tomu zaměření bakalářské práci na dokumentaci zdolávání hor, nesmí zde chybět zmínka o jejich fotografování, což je také součástí krajinářské fotografie. Jak získat skvělé snímky z hor? Většina fotek se fotí z jejich pohledu, ale je dobré si předem podrobně prozkoumat lokalitu. Fotografie jsou pak mnohem atraktivnější na upoutání a vyvolání pocitu jisté dramatičnosti. Mimochodem, co se týče formátu je dobré fotografovat nejen na šířku, ale také na výšku, i když se krajinářské fotografie spíše fotí na šířku. Kromě toho se nemusíme snažit zachytit jen snímky hor, ale můžeme je využít jen jako pozadí do fotografie.²¹

1.4 Sportovní fotografie

Jaká je vlastně podstata sportovní fotografie? Tento žánr, který souvisí s reportážní fotografií, umožňuje zaznamenávat nejrůznější formy sportovních disciplín. Je to takový souhrn všemožných nástrojů pro tvorbu fotografií, které se pokouší v dynamice a pohybu zachytit letmý moment toho kterého sportu. Fotograf, stejně jako u reportážní fotografie, se musí umět rychle a správně orientovat a rozhodovat.

Důležitou součástí sportovní fotografie jsou počátky jejího vývoje, které je možné datovat už do 30. let 20. století. Poté následovalo založení časopisu *Sports Illustrated*, ten se soustředil na propagaci krásy sportu. V důsledku toho vznikl první ročník známé soutěže *World Press Photo*. Soutěž byla zaměřena na nalezení nejlepší novinářské fotografie na světě. Byla rozdělena na dva žánry fotografie, a to sportovní a reportážní. Soutěž měla velký ohlas, přihlásilo se mnoho fotografů s více než 300 fotografiemi. Dokonce se této soutěže roku 1964 zúčastnil i český fotograf Emil Falek, který získal třetí cenu v kategorii sportu. Již o šest let dříve byl úspěšný i Stanislav Tereba v kategorii fotoportrétů.²²

Co se týká české sportovní fotografie, je nutné alespoň zmínit jejího dalšího významného představitele, kterým je Jaroslav Skála. Sportovní fotografii věnoval svou kariéru, přesněji řečeno se přes čtyřicet let zabýval pouze sportem a byl v Česku vůbec první, kdo něco takového udělal.²³

²¹ KELBY, Scott. *Fotografujeme krajiny: jak zachytit krásu krajin na fotografii*. Přeložil Pavel KRISTIÁN. Brno: Zoner Press, 2021. ISBN 978-80-7413-436-4. str. 88-89

²² KOZÁK, Martin. *Velká kniha sportovní fotografie*. Brno: Computer Press, 2010. Edice digitální fotografie. ISBN 978-80-251-3247-0. str.11-12

²³ LÁBOVÁ, Alena. *Česká novinářská fotografie 1945-1989. Vizuální kultura*. Praha: Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-3713-6. str. 129

Inspirací pro tuto oblast fotografie byl Vilém Heckel. Ten se zabýval krajinářskou a sportovní fotografií, tato dvě témata spojil ve prospěch toho, co ho nejvíce zaujalo, hory a možnost je zdokumentovat. Při tvorbě knihy „Naše hory“ potřeboval fotografie horolezců, proto v roce 1953 podniknul výpravu do vysokých hor. Více informací k tomuto fotografování bude nabídnuto v kapitole Inspirace.²⁴

²⁴ LÁBOVÁ, Alena. Česká novinářská fotografie 1945-1989. Vizuální kultura. Praha: Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-3713-6. str. 136-137

2 HOROLEZECTVÍ

Z důvodu přiblížení zážitku při dokumentování výstupu, bude zmíněna problematika horolezectví a horské turistiky obecně.

Horolezectví lze chápat jako metaforu: „*V životě podobně jako na skalní stěně existuje cíl, jenž má smysl dosáhnout; i zde po nás okolnosti žádají víc, než se zdá být v našich silách, avšak i zde po překonání všech strastí čeká ten poslední, závěrečný krok – a pak nádherný pohled z vrcholu na hřebeny hor.*“²⁵

Proč se lidé dostávají k lezení, co je k němu vede? Odpověď je jednoduchá a zároveň i paradoxní, strach z něj. I v zápasnických sportech se vyskytují soupeři a protivníci, nicméně jediným soupeřem horolezce je on sám. Klade na sebe jistá očekávání a žádá po sobě kvalitní sportovní výkon, když je to potřebné. V dnešní době se pracující lidé často setkávají se stresem, a tak je důležité vědět, že podle Hanse Selye existuje i stres podporující zdraví. Člověk má potřebu určitého konfliktu. Výhodnější je pro něj rozpor, jenž existuje mezi dvěma póly, mezi člověkem a cílem, který si zvolil.

Horolezec, na rozdíl od ostatních, kteří vedou pohodlný způsob života, hledá spíše nejobtížnější cestu, která mu umožní postupovat vpřed, než aby se vydal tou nejjednodušší cestou, potřebuje překonávat výzvy. Všeobecně lze říci, že lezení v horách je spojeno s náročnějším počasím, vyššími požadavky na fyzickou vytrvalost a větším množstvím objektivních rizik. Jinak řečeno, touha posouvat hranice lidského potenciálu v co největší možné míře je pro nadšeného lezce stejně důležitá jako plnění vykonstruovaných požadavků.²⁶

Nezapomínejme však, že cesta a báječní lidé, které na ní potkáte, jsou stejně důležití jako výstup samotný.²⁷

Nedílnou součástí historie horolezectví je český horolezec, který rozhodně stojí za zmínku. Jmenuje se Radek Jaroš, proslavil se svými výstupy po celém světě a napsal o nich řadu knížek. Jeho snem byla úspěšná kariéra zahradního architekta, to se nakonec nestalo.

²⁵ FRANKL, Viktor Emil. *Prožitek hor a zkušenost smyslu*. Brno: Cesta, 2014. ISBN 978-80-7295-185-7. str.9–29

²⁶ FRANKL, ref. 25

²⁷ PEARSON, James a Caroline CIAVALDINI. *Lezení: nejkrásnější lezecké cesty světa*. Přeložil Jana HLÁVKOVÁ. V Praze: Slovart, 2018. ISBN 978-80-7529-591-0. str. 6-7

Studoval průmyslovou školu a později ho kamarádi horolezci přemluvili k založení firmy, která byla zaměřená konkrétně na výškové práce. Jeho první horolezecký výstup se konal až v roce 1994 v Himalájích přímo na Mount Everest, avšak celou expedici na vrchol nedokončil. To jej však od horolezectví neodradilo, snažil se zlepšovat svoje lezecké schopnosti a výdrž, což se mu vyplatilo a v následujících letech se stal profesionálním horolezcem, kterého zná celý svět. Jeho výrazným úspěchem byla například návštěva ledovcových vrcholů na všech čtyř kontinentech.

Jaroš neleze sám, vrcholy s ním zdolává tým ve složení několika osob. Za odvalu udělil Radkovi Český olympijský výbor v roce 2008 ocenění Fair Play za záchranu v extrémních podmínkách, neboť při jedné expedici zachránil život třem horolezcům.²⁸

Jeho největším úspěchem, a zároveň i neúspěchem, bylo několik výstupů na druhou nejvyšší horu světa K2 – pokoušel se ji čtyřikrát zdolat, avšak neúspěšně. Štěstí při něm stálo až na pátý pokus. Je o něm natočený i dokument, ve kterém zdolává K2. Při zdolávání posledního vrcholu, měl takové omrzliny, že přišel o prsty na noze. Do dějin se zapsal tím, že patří mezi lidi z celého světa, kteří vystoupili na všech 14 světových „osmitisícovek“ a všechny zvládl bez použití kyslíku. Obrovskou inspirací pro všechny je to, že velikou trpělivostí a dostatečným tréninkem se dá zlepšit výkon a tím dosáhnout stanovených cílů, i když se to zdá pro ostatní nemožné.²⁹

²⁸ JAROŠ, Radek; TABÁŠEK, Arnošt a JAROŠOVÁ, Andrea. Hory shora: příběhy ze sedmi osmitisícovek. Universum (Knižní klub). V Praze: Euromedia Group – Knižní klub, 2013. ISBN 978-80-260-5011-7.str. 6

²⁹ JAROŠ, ref. 28, str. 31-40

3 INSPIRACE

Jako inspiraci jsem zvolila sportovního fotografa, od kterého se odráží styl cyklu prezentovaných fotografií. Tímto fotografem je Vilém Heckel.

Jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole o sportovní fotografii, jedná se o fotografa se zálibou focení hor a horolezeckých aktivit. Zajímal se o fotografii již od dětství, odborně se vzdělával v plzeňském ateliéru Aloise Chmelíka, posléze pracoval v ateliéru Illek a Paul, kde se jeho hlavním zaměřením stala průmyslová fotografie.

Přišel rok 1953 a tvorba knihy „Naše hory“, kdy se kvůli fotografiím horolezců účastnil expedice do vysokých hor. Po tomto zážitku se po dvou letech vrátil zpátky do hor, tentokrát do Vysokých Tater na přechod hřebene v zimě. Následně se po několik dalších let intenzivně podílel na celé řadě mezinárodních výprav. Osudného roku 1970 se nešťastně utrhla lavina v Peru, Heckela zavalila a on tam na místě zemřel.³⁰

*Vzít krajině – dát krajině. To je zákon železné spojitosti, bez kterého se nevytvoří umělecká krajinářská fotografie.*³¹

[1]

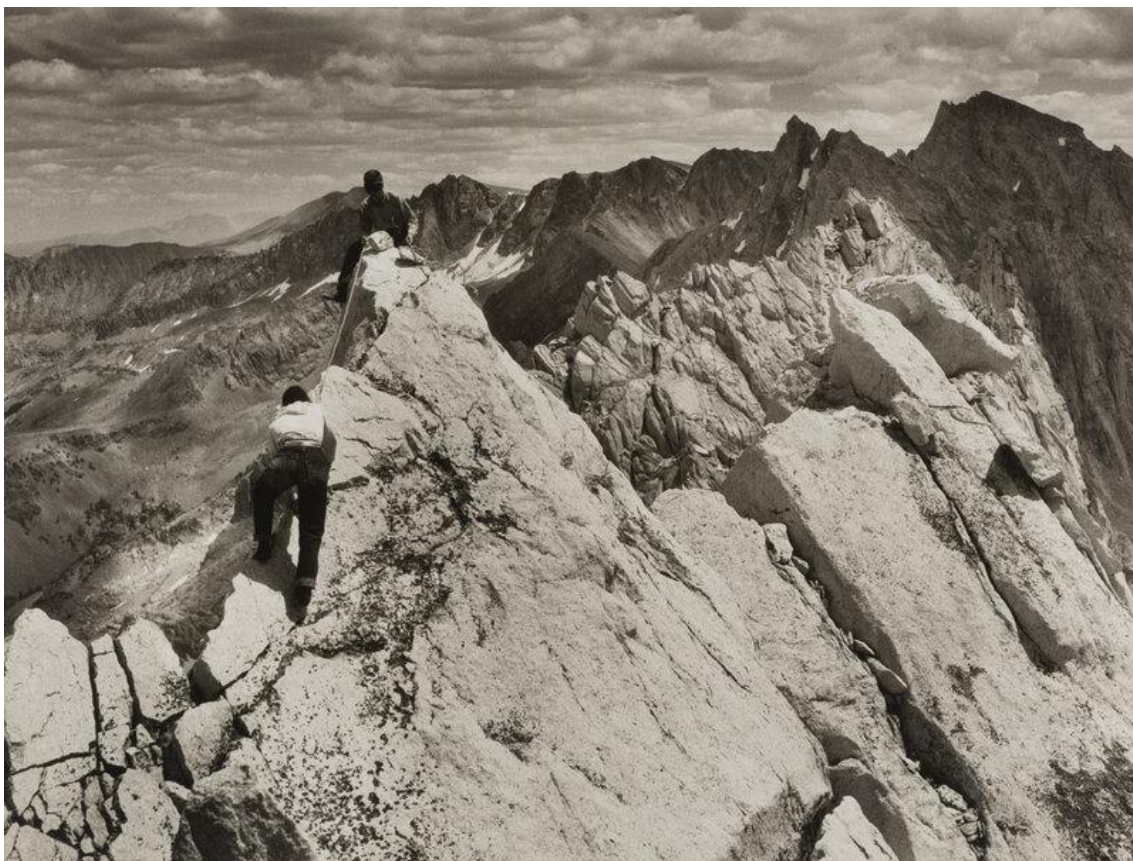
*Vilém Heckel – expedice a1840*³²

³⁰ LÁBOVÁ, Alena. Česká novinářská fotografie 1945-1989. Vizuální kultura. Praha: Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-3713-6. str. 137, 494

³¹ LÁBOVÁ, ref. 30, str.135

³² V. Heckel, "Expedice a1840," Vilém Heckel, a1840. Dostupné z: <https://www.vilemheckel.cz/portfolio/expedice>

Americký krajinářský fotograf Ansel Adams se nevěnoval intenzivně fotografování horolezeckých aktivit, jak tomu bylo u předešlého fotografa Viléma Heckla. Jeho specializací byla spíše krajinářská fotografie, tu zobrazoval v černobílém provedení. To, že upřednostňoval více krajinářskou fotografii, ovšem neznamená, že nefotil horolezce a hory. Zajímal se o dobrodružství horolezců, a proto se zúčastnil expedice, kde jeho snímky zachycují nejen krásy hor ale i výzvy, se kterými se horolezci potýkají s velkou odvahou.³³

[2]

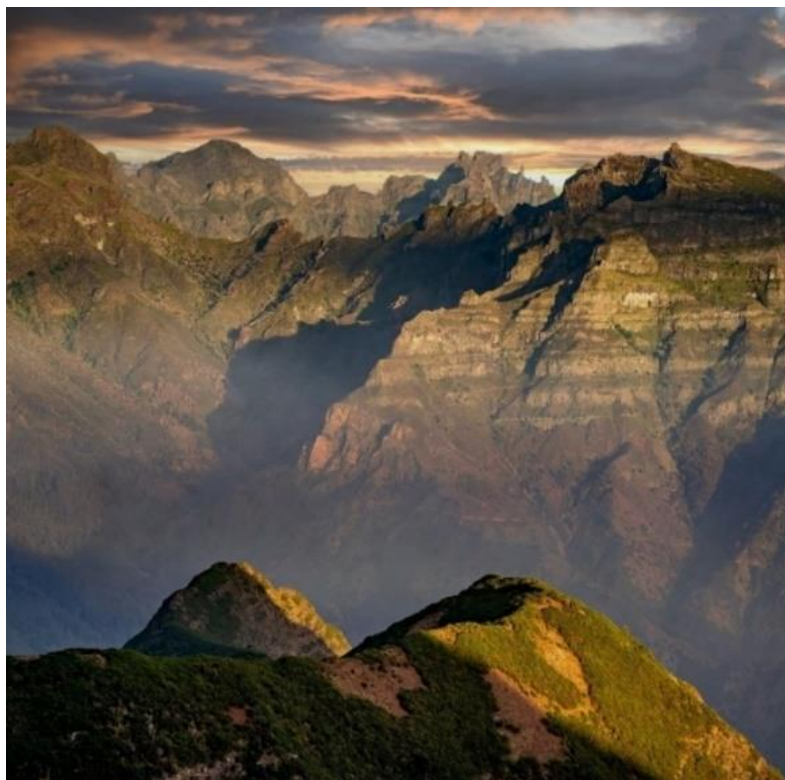
Ansel Adams – Climbing Blacksmith Peak³⁴

Předposlední inspirací, kterou je nutné zmínit, je méně známý fotograf, učitel na střední škole a grafik Honza Kábrt, kterého mi doporučila kolegyně Natálie Budilová. Jeho tvorbu jsem si ihned zamilovala a byla mi velkou inspirací, co se týče focení krajin, protože to je hlavně fotograf na cestách, který se o své zážitky z cest podělí s námi nejen za pomoci fotografie, ale píše i svůj vlastní cestovatelský blog. Procestoval spoustu zajímavých míst, zajímavá je jeho nedávná cesta do Jordánska, kde fotografoval kaňony a pouště. Co se týče

³³ Encyclopædia Britannica. (n.d.). Ansel Adams: American photographer. [online] Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Ansel-Adams-American-photographer> [Přístup 6. března 2024].

³⁴ A. Adams, "Climbing Blacksmith Peak," 1934. [Fotografie]. Dostupné z: <https://www.artsy.net/artwork/ansel-adams-climbing-blacksmith-peak>

hor, velice pěkná je série fotografií z Portugalska, kde dokumentoval výstup na horu Lombo do Mouro.³⁵

[3]

*Honza Kábrt – Lombo do Mouro*³⁶

Pro přiblížení pocitu z horolezectví byla vybrána jako inspirační východisko krásná knížka, v níž je vše dobře vysvětleno. Jmenuje se Prožitek hor a zkušenost smyslu. V této knize jsou úžasné fotografie od Jana Zahradníčka. Vyučený strojní technik se pustil již ve dvaceti letech do fotografování, hlavně černobílého. Nejprve zachycoval krajinu Českomoravské vysočiny, poté se zaměřil na pohoří, konkrétně na slovenské Vysoké Tatry. Zapojoval se do fotografických soutěží, mimo jiné i do soutěže Štít Viléma Heckela, díky tomu jeho fotografie můžeme najít v různých knihách nebo časopisech. Krajinářské fotografii se věnuje i nadále.

Básník Tomáš Mazáč o něm napsal: „*Jan Zahradníček je fotograf ticha a neznámých vzpomínek. Je to fotograf poutník. S očima otevřenýma a srdcem na dlaních prochází svou krajinou.*“

³⁵ Cestování s fotografem. (n.d.). Kdo jsem. [online] Dostupné z: <https://cestovanisfotografem.cz/kdo-jsem/> [Přístup 6. března 2024].

³⁶ H. Kábrt, "Lombo do Mouro," Instagram, 2024, leden 13. Dostupné z: <https://www.instagram.com/cestovanisfotografem.cz/>

Největší inspirací z těchto autorů při tvorbě fotografií byl právě Jan Zahradníček, který se věnoval stejné tematice při tvoření reportážního cyklu fotografií jako je tomu u této bakalářské práce. Jednoduše řečeno – od každého z uvedených fotografů bylo vzato něco zajímavého a použito při focení.³⁷

[4]

[5]

*Jan Zahradníček – Vysoké Tatry*³⁸

³⁷ FRANKL, Viktor Emil. *Prožitek hor a zkušenost smyslu*. Brno: Cesta, 2014. ISBN 978-80-7295-185-7. str.39

³⁸ Zahradníček, "Vysoké Tatry," Fotografie, In: V. E. Frankl, *Prožitek hor a zkušenost smyslu*, Brno, Cesta, 2014, str.17–26, ISBN 978-80-7295-185-7.

4 REFLEXE PROCESU TVORBY

4.1 Úvod do procesu tvorby

Komplexnímu focení pro praktickou část této bakalářské práce předcházely rychlý a bolestivý trénink se zkušebními foceními a lezeními na hory. Jako úplný nováček v tomto sportu jsem neměla fyzickou kondici na zvládnutí lezení a focení zároveň. Po absolvování několika výstupů byl domluven finální výstup v rámci, kterého se uskutečnilo i samotné focení. Výstup byl plánován tak, aby na základě svých možností jsem byla schopna fotografovat a dokončit dokumentaci posledních fotografií z vrcholu. Jednotlivé snímky musely zachycovat jak horolezce při lezení, tak i krajinu. Cílem bylo nafotit co největší množství fotek, aby bylo následně z čeho vybírat.

Jako finální lokaci pro dokumentaci zdolávání hory byla zvolena hora Hochkönig, která se nachází v Rakousku. Před odjezdem bylo nutné obhlédnout terén a sledovat počasí se záměrem zjistit informace, bude vhodný okamžik na výstup. Prohlédla jsem si okolní krajinu za účelem vhodných míst pro fotografování.

Nejvyšší vrchol, kde probíhalo přespávání, je ve výšce 2 941 metrů nad mořem. Expedice započala brzkým odjezdem z České republiky, aby příjezd do Rakouska byl načasován na co nejčasnější hodiny ráno a byl tak dostatek času na lezení i focení. Po příjezdu na dané místo pod vrcholky hor následoval výstup na horu. Celý výstup trval dva dny. První den lezení včetně focení zabralo 8 hodin a 53 minut. Stoupaní bylo pozvolnější, jednalo se o přerušované lezení a horskou turistiku. Dojmy a prožitky byly různorodé, dokonce jsem uvažovala o ukončení výstupu na vrchol. Nakonec byl výstup na vrchol zdárný a celý byl úspěšně zdokumentován. Cesta dolů už byla rychlejší. Byla to nová a určitě přínosná zkušenost, hlavně v oblasti fotografie, protože stíhat aktivitu v podobě stoupaní, a zároveň fotit nebylo vůbec jednoduché.

4.2 Cíle práce

Cílem praktické části práce byla realizace výstupu na horu a poté vypracování reportážního cyklu, který měl téma „Člověk na vrcholu“. Celý tento cyklus byl založen na dokumentaci horolezeckých aktivit a horské turistiky. Kritériem výběru fotografií byla dějová posloupnost příběhu horolezce, který se pokouší zdolat vrchol, a nakonec se mu to úspěšně

podarí. Pokusila jsem se splnit si svůj osobní cíl – fotografovat všední věci nevšedním způsobem.

4.3 Technika a příslušenství

Fotografie finálního cyklu byla focena na fotoaparát Nikon D3400. Snímky byly pořizovány dvěma výměnnými objektivy s ohniskovou vzdáleností 18-125 mm od značky Nikon a druhý je značky Tamron s ohniskovou vzdáleností 70-300 mm.

První objektiv byl zakoupen z důvodu praktičnosti a kvůli možnosti zhotovit větší množství fotek, tento objektiv fotoaparátu byl při výstupu využíván nejčastěji. Byl nicméně nutný i druhý objektiv na focení vzdálenějších objektů. Vzhledem k prostředí byly všechny fotografie pořízeny bez stativu, protože při lezení nebylo možné stativ používat.

Vzhledem ke světelnosti na horách, kde byl ještě na některých místech sníh, byl použit polarizační filtr, který je na toto prostředí ideální. Hlavní funkce tohoto filtru spočívají v rozjasnění barev, eliminaci záblesků či odrazů od různých povrchů nebo materiálů a zvýšení světelného kontrastu nebe. Aby byly viditelné výsledky, je nutno fotit fotoaparátem namířeným kolmo ke slunci, a to z důvodu maximalizování účinnosti polarizačního filtru.

4.4 Proces tvorby

K zachycení finálního cyklu bakalářské práce byl využit fotoaparát značky Nikon model D3400. Za pomoci dvou výměnných objektivů bylo na výběr ze širokého spektra fotografií. Formát pro ukládání fotografií byl zvolen pro některé RAW, pro jiné pak možnost vyšší kvality. Všechny fotografie byly přemístěny na pevný disk, aby byly archivovány pro případ, že by došlo k poruše počítače. Pro prohlížení a následovnou úpravu fotek byla použita bezplatná verze programu „PhotoScapeX“. V tomto programu se dají fotografie prohlížet i upravovat, některé funkce jsou bezplatné nebo je možnost si pořídit placenou verzi. Nejvíce času bylo věnováno kontrole všech fotografií s ohledem na jejich velké množství. Vybrat z takového množství fotek jen dvanáct, které budou použity pro potřeby práce, nebyl lehký úkol. Po postupném prohlížení fotek byla vytvořena složka, kam byly vkládány všechny fotografie, které by bylo možné použít a postoupily tak do užšího výběru. Po několika konzultacích byly vybrány fotografie finálního cyklu. Nastala část úpravy fotografií v grafickém programu do černobílé formy. V programu „PhotoScapeX“ je široké

spektrum možností, jak fotografii upravit do černobílé podoby, nejdříve byla zvolena funkce editoru a poté přes ikonku COLOR byla nabídnuta velká škála funkcí ke zvolení. Například v předkladu úprava světelných stínů, tmavé body, kontrast, černá, bílá a další.

4.5 Fotografie finálního cyklu

Koncept fotografického cyklu vychází z řazení fotografií tak, aby na sebe navazovaly, a tím vytvářely příběh zdolávání nejvyššího vrcholu hory Hochkönig. Každá fotografie představuje jednotlivé fáze výstupu na vrchol. Například první snímky zachycují přípravu na lezení a jeho následný začátek. Pak následuje vhléd do krajiny a opět pokračování ve výstupu. To vše je zakončené finální fotografií z vrcholu.

„Hranice odvahy a krásy“

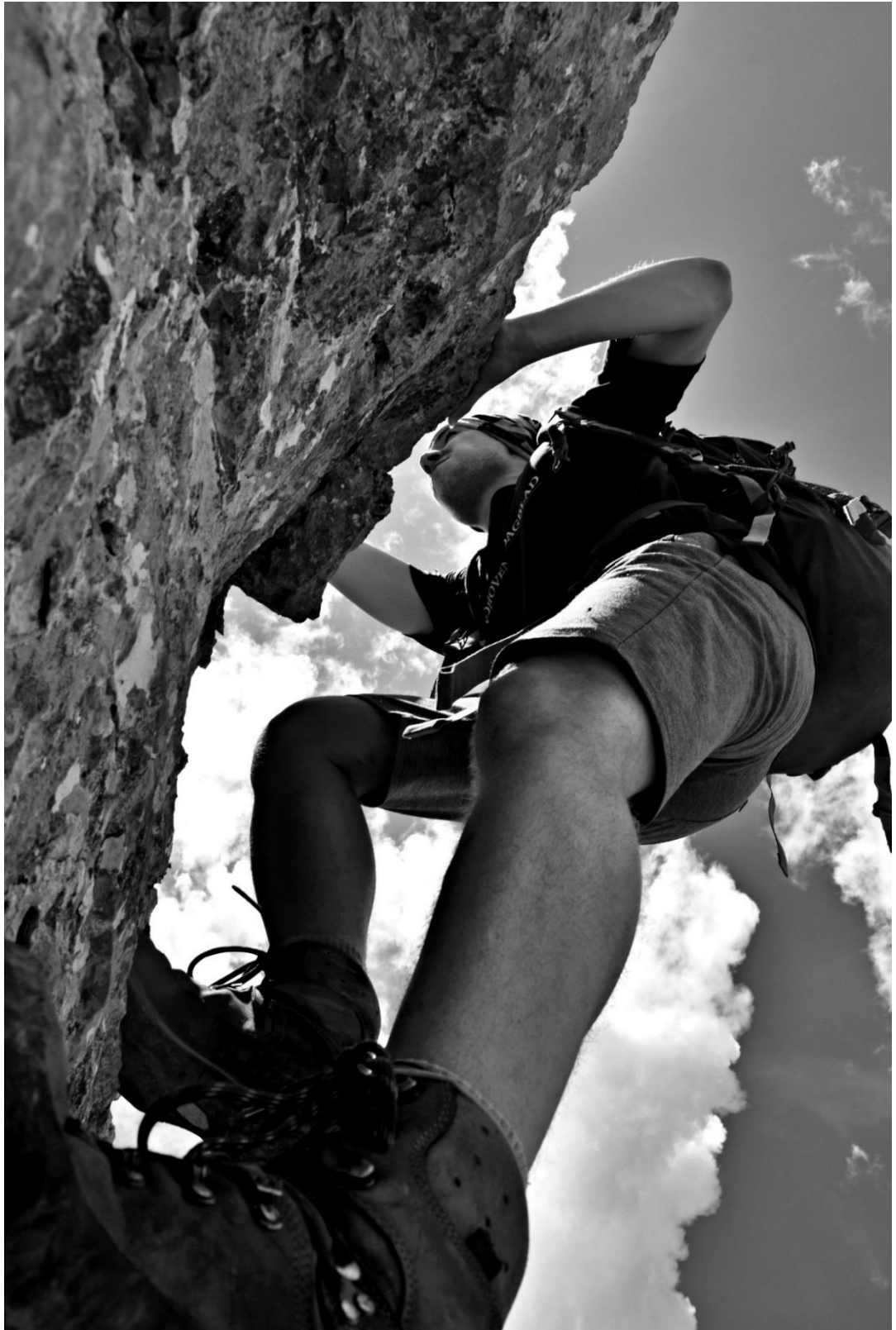
„Výšlap do nekonečna“

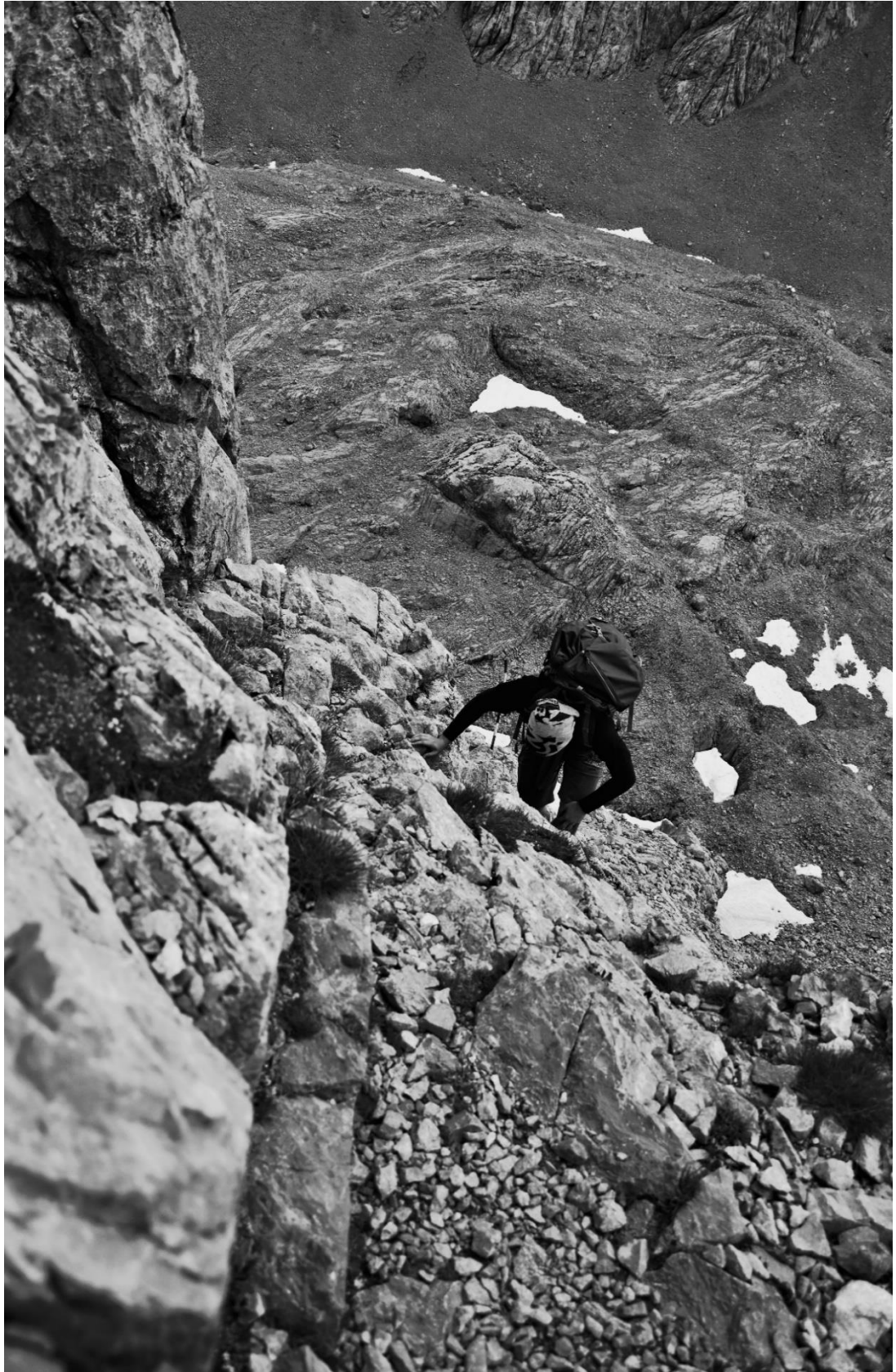
„Jdeme na to“

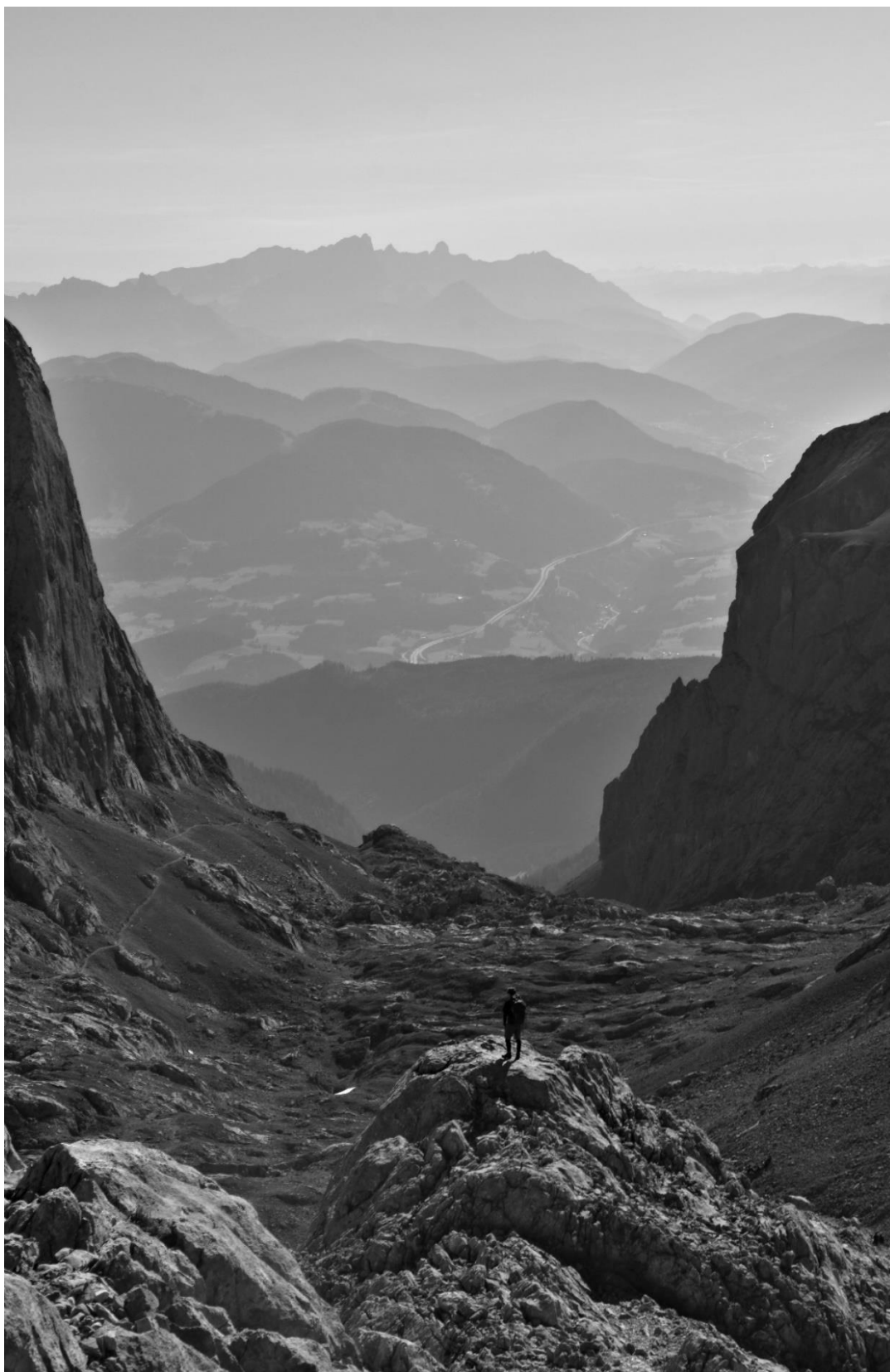
„Nevzdávat se“

„Překonávání vlastních hranic“

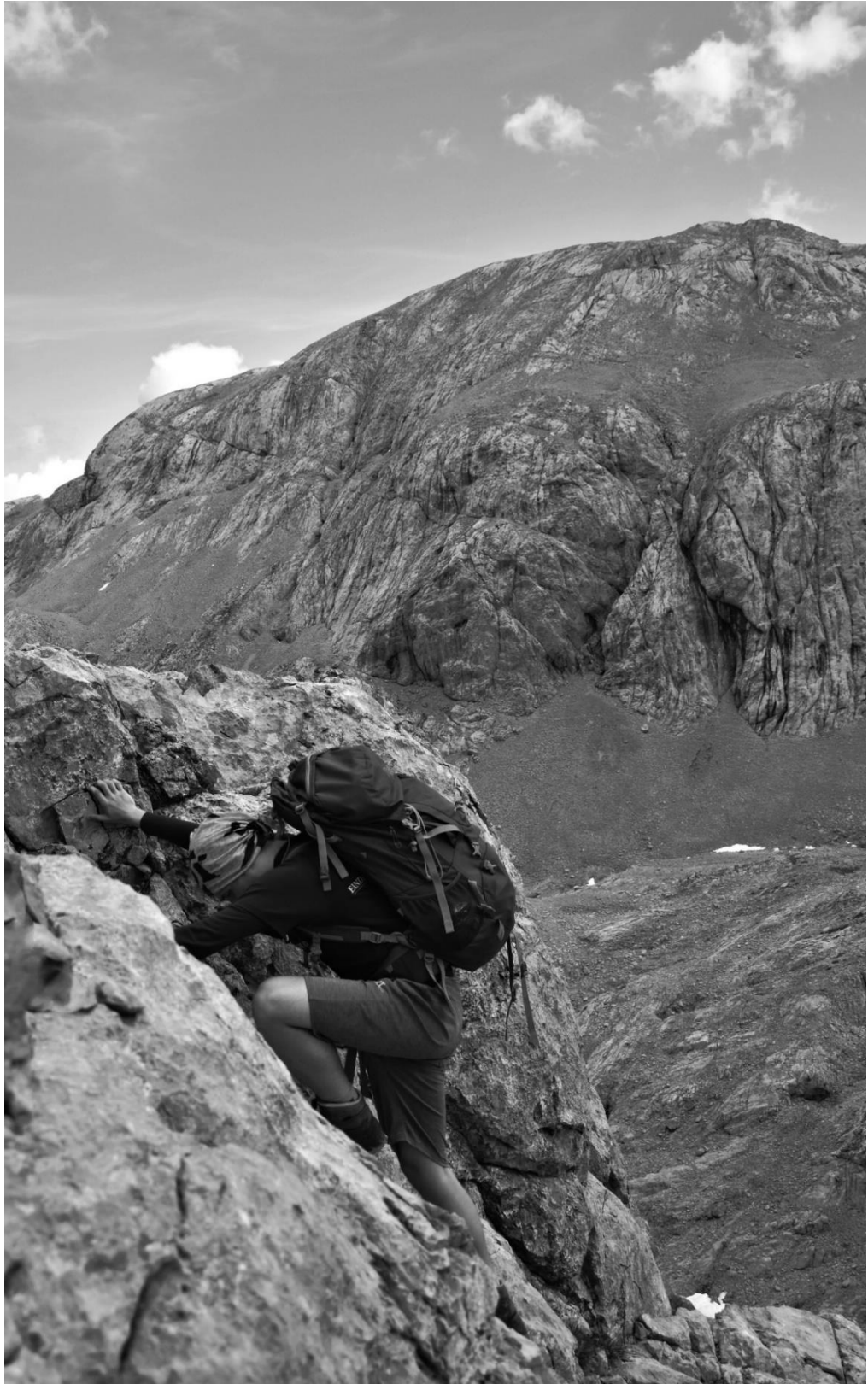
„Adrenalin“

„Našeptávající krajina“

„Výzva skalních stěn“

„Poslední kroky“

„Volání vrcholků hor“

„Poutníci v oblacích“

„Na vrcholu světa“

5 DIDAKTICKÁ ČÁST

5.1 Využití fotografie ve výuce výtvarné výchovy

S ohledem na zaměření této bakalářské práce je také nezbytné prodiskutovat možnosti uplatnění dokumentární fotografie ve výuce a pojetí výtvarné výchovy. V současné době je výtvarná výchova považována za prostředek k formování individuálních dispozic žáka. Záměrem je podporovat kvality žáka a jeho výchovu v závislosti na kritériích, která jsou uznávaná. Podle Heleny Hazukové se dají základní cíle výtvarné výchovy klasifikovat, jako osvojování si dovedností emočního a smyslového vnímání, využívání zkušeností, rozvíjení představivosti, seberozvoje v kreativitě a s ním přichází i tvůrčí řešení problémových situacích.³⁹

Fotografie a média jsou součástí dnešního každodenního života. Většina dětí, studentů vlastní mobilní telefon, ve kterém je integrovaný fotoaparát. Současná generace využívá mobilní telefony a focení jako volnočasovou aktivitu. Ve výuce výtvarné výchovy se vyučující soustředí pouze na povinnou malbu, kresbu a další výtvarná média. Počítačové kurzy, jako je například úprava fotografií, tvorba koláží a jiných multimediálních předmětů, nejsou studentům nabízeny, což je škoda.

Celkově má digitální fotografie velký potenciál ve výtvarné výchově. Fotoграфování a zpracování fotografie přináší rozvoj v myšlení a nahlížení na fotografii v úplně novém úhlu pohledu. Tím se obohacuje celý výtvarný proces. Jejím využitím ve výuce výtvarné výchovy učitelé získávají možnost žákům přinést další pohled na svět i experimentovat s obrazem prostřednictvím programů, které jsou určeny na úpravu fotografií.⁴⁰

První návrh projektu byl proto zaměřen na propojení dokumentární fotografie a land artu. Dokumentární fotografie zprostředkovává zpravidla pohled fotografa na současný sociální fenomén nebo příběh. Cílem aktivity spojené s land artem by bylo rozšíření myšlení žáků o praktické realizace vlastního land artu a dále také rozvíjení spolupráce, jemnou i hrubou motoriku a kreativitu.

³⁹ HAZUKOVÁ, Helena a Pavel ŠAMŠULA. Didaktika výtvarné výchovy I. Praha: Pedagogická fakulta UK, 2005, ISBN 80-7290-237-7, str. 32.

⁴⁰ Revize edu.cz. (n.d.). Výtvarná výchova - 2. stupeň. [online] Dostupné z: <https://revize.edu.cz/clanky/vytvarna-vychova-2-stupen#vytvarka> [Přístup 6. března 2024].

Druhý návrh projektu se soustředí na vyjádření pocitů pomocí malby. Studenti abstrahují emoce na základě ukázek reportážních fotografií daných umělců a dokumentárního filmu od Radka Jaroše s názvem „Cesta vzhůru“, jenž ukazuje různý úhel pohledu na horolezectví. Tento výtvarný projev pomáhá rozvíjet a posilovat studentům jejich dovednosti, sebevyjádření se a interpretování prožitků skrze vizuální tvoření.

5.2 Návrh prvního vyučovacího projektu

První návrh projektu se zaměřuje na žáky druhého stupně základní školy a kombinuje fotografii s tématy dokumentární fotografie a land artu. Druhý stupeň základní školy byl vybrán proto, že zde by žáci měli mít základní vzdělání v obsluze digitálního fotoaparátu. Tento projekt by mohl být vhodně začleněn do výtvarné výchovy i na úrovni středních škol. Propojení fotografie s land artem bylo vybrán proto, že tento styl má možnost, díky dokumentování za pomoci fotoaparátu či mobilních telefonů, žákům nejen přiblíží fotografii, ale i samotný land art a jeho podstatu.

Jako první inspirační východisko byl zvolen umělecký směr, která má své prvopočátky ve Spojených státech v 60. a 70. letech. Jedná se o land art. Představitelé tohoto hnutí se odklánějí od galerijního vystavování a své práce vytvářejí v samotné přírodě. Byl to jakýsi protest proti komercializaci umění ve Spojených státech, proto tvorba byla osvobozena od pláten, galerií i obchodníků s uměním a tím se stala přístupná široké veřejnosti. Upozorňují zároveň na razantní lidské vměšování do životního prostředí a prosazují upevňování vztahu k přírodě. Jde o to, aby se krajina originálním způsobem měnila a to tak, že bude zřejmé narušení přírody.

Nejčastěji používali přírodní materiály jako byly kameny, dřevo, hlína i rostliny, které byly různě naaranžované a rozmístěné mimo prostory galerií ve volné přírodě. Díla tak žila svým vlastním životem a pozměňovala se díky přírodním podmínkám a erozi, což jim dodávalo nový rozměr. Často se proto dokumentují například formou fotografie, videa či kresby, jelikož se příliš dlouho nedochovají.⁴¹

⁴¹ BLÁHA, Jaroslav a SLAVÍK, Jan. *Průvodce výtvarným uměním: [kapitoly k učebnici dějepisu pro 9. r. ZŠ]*. 2. vyd. Pomocné knihy pro učitele a žáky (Albra, redakce SPL – Práce). Úvaly: Albra, redakce SPL – Práce, 2007. ISBN 978-80-7361-038-8. str.88–93

Zajímavým umělcem je v tomto oboru Robert Smithson. Jeho nejznámějším dílem je Spiral Jetty, která se nachází na Velkém solném jezeře, je to monumentální spirála, při snaze ji vyfotit se jejich letoun zřítíl a samotný umělec se zabil.⁴²

Christo a Jeanne-Claude jsou manželským párem, který zaujal svojí technikou balení či zakrývání předmětů denní potřeby, přírodních objektů a budov do látky. Celé to je dočasná akce, kdy všechny objekty jsou po dvou či třech týdnech zase odhaleny, jde především o připojenou kampaň. Výsledkem má být triumfální epická fantazie a pocit sounáležitosti. Mezi památky, které využili pro svou tvorbu, patří i Vítězný oblouk.⁴³

Richard Serra je americký umělec a sochař, patří k minimalistickým umělcům, tvořícím díla na základě toho, jak vnímáme situace spojené s ohrožením. Pracuje s deskami z oceli. Jeho zajímavé dílo je určitě Tilted Arc, jedná se ocelový pás 40 metrů dlouhý a 4 metry vysoký. Jeho další díla jsou pak třeba ještě Delienator (Znázorňovatel), Line and Tracks v Bolívii.⁴⁴

V neposlední řadě je tu Ivan Kafka. Jedná se o českého umělce, který jednoduchým a srozumitelným způsobem umí oslovit diváka. Zaměřuje se především na rozměrné instalace v krajině, s oblibou determinuje jednotlivé objekty či dává přírodě nový smysl a řád, který je v přírodě nesmyslný. Mezi jeho známá díla se řadí například Lesní koberec pro náhodného houbaře. Ke všem zmíněným umělcům by bylo vhodné použít obrazové ukázky pro lepší představu, jak vypadala jejich práce.⁴⁵

Dalším inspiračním východiskem by byla reportážní fotografie, která je krásným příkladem komunikačního či sdělovacího prostředku. Hlavním aspektem tohoto druhu fotografie je skutečnost, že fotograf je součástí děje a hlavním aktérem. Fotograf musí fotit v ten daný okamžik, o kterém je přesvědčen, že je to ten správný moment na zachycení obsahu. Encyklopedie fotografie specifikuje reportážní fotografii jako „časové, dokumentární

⁴² FOSTER, Hal; KRAUSS, Rosalind E.; BOIS, Yve-Alain; BUCHLOH, B. H. D. a JOSELIT, David. Umění po roce 1900: modernismus, antimodernismus, postmodernismus. Druhé, rozšířené vydání. Přeložil Josef HRDLÍČKA, přeložil Irena ELLIS, přeložil Jitka SEDLÁČKOVÁ, přeložil Jana HLÁVKOVÁ. Praha: Slovart, 2015. ISBN 978-80-7391-975-7. str. 550

⁴³ Christo and Jeanne-Claude. (n.d.). [online] Dostupné z: <https://christojeanneclaude.net/> [Přístup 6. března 2024].

⁴⁴ FOSTER, ref. 38, str. 586-587

⁴⁵ BLÁHA, Jaroslav a SLAVÍK, Jan. *Průvodce výtvarným uměním: [kapitoly k učebnici dějepisu pro 9. r. ZŠ]*. 2. vyd. Pomocné knihy pro učitele a žáky (Albra, redakce SPL – Práce). Úvaly: Albra, redakce SPL – Práce, 2007. ISBN 978-80-7361-038-8. str.88–93

výtvarné obrazové sdělení o jakémkoliv tématu několika fotografiemi, které jsou doprovázeny informačním textem nebo textem vykládajícím děj.⁴⁶

Tématem vyučovaného bloku hodin výtvarné výchovy by byla poezie a krása přírody. Úkol by byl zadán studentům druhého stupně základní školy. První část tématu by zahrnovala seznámení s principem land artu pomocí krátké powerpointové prezentace, která by objasňovala, o čem pojednává land art. K tomuto směru by bylo žákům uvedeno několik nejznámějších jmen. Vybrala bych již čtyři zmíněné umělce a krátce je s nimi obeznámila – samozřejmě i s jejich díly jako ukázkami možností, jak lze pracovat.

Následně by žáci měli prostor popřemýšlet o vlastním pojetí a měli by možnost pokusit se za pomoci fantazie vytvořit v přírodě své vlastní dílo. Časová dotace by byla v rozsahu čtyř vyučovacích hodin. Nejprve by si žáci udělali několik návrhů a poté by si zvolili ten, který by následně zrealizovali v přírodě, případně v blízkém parku.

ZÁKLADNÍ POPIS PRVNÍ ČÁSTI PROJEKTU „POEZIE A KRÁSA PŘÍRODY“

Námět	„Poezie a krása přírody“
Cílová skupina	Studenti druhého stupně základní školy.
Časová dotace	První část – čtyři vyučovací hodiny
Pomůcky	Papíry, pastelky, tužky, fixy
Učivo	<ul style="list-style-type: none"> • Rozvíjení smyslové citlivosti • Znalosti o uměleckého směru land art a reportážní fotografie • Základní dovednosti pro práci v prostoru • Základní dovednosti s fotoaparátem • Práce s digitálními technologiemi • Uplatňování subjektivity a imaginace • Sdílení různých přístupů k tématu
Cíle dle RVP a jejich konkretizace	Žáci uplatňují individuální přístup k tvoření land artu. Rozvíjí svoji představivost a smyslovou citlivost, když navrhuje land art. Nadále jsou pak vedeni k samostatnému rozhodování, jaký z návrhů zrealizují a z jakého důvodu.
Uplatněné kompetence	Kompetence k učení a řešení problému Kompetence komunikativní Kompetence pracovní

⁴⁶ LÁBOVÁ, Alena. Základy fotožurnalistiky. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990. ISBN 8070661194. str.29

Na fotografickou část je potřeba osm vyučovacích hodin rozdělených do dvouhodinových bloků. Po dokončení svého land artu by žáci chodili pozorovat, jak se postupně jejich dílo mění, a tento proces by dokumentovali. Díky fotkám si uvědomí, jak je land art pomíjivý, a odnesou si zkušenost, jak se pomocí fotoaparátu fotí. Postupně by tak mohl každý zhotovit dvanáct fotek z různých úhlů nebo i několik zajímavých detailů. Pokud by nebyla možnost fotoaparátu na půjčení, mohli by žáci využít své mobilní telefony. Po nafocení by následovalo hodnocení, které by se provádělo formou „výstavy“ fotek. Celá fotodokumentace by se promítla a následovně by každý žák představil svůj výtvar. Dostávali by různé otázky ohledně jejich práce. Cílem by bylo přimět žáky, aby sdělili své záměry, popsali proces tvorby a případně problémy s tvorbou spojené. Následovala by zpětná vazba od učitele, případně mezi spolužáky navzájem. Na úplný závěr poslední hodiny by proběhla reflexe jednotlivých úkolů a aktivit projektu, kdy by každý z žáků mohl říct svoje připomínky, co by změnil nebo co se mu naopak líbilo.

ZÁKLADNÍ POPIS DRUHÉ ČÁSTI PROJEKTU „POEZIE A KRÁSA PŘÍRODY“

Námět	„Poezie a krása přírody“
Cílová skupina	Studenti druhého stupně základní školy.
Časová dotace	Druhá část – osm vyučovacích hodin rozdělených do dvouhodinových bloků
Pomůcky	Fotoaparát nebo mobilní telefon, individuální materiál podle navrženého land artu (kameny, těstoviny, písek)
Učivo	<ul style="list-style-type: none"> • Rozvíjení smyslové citlivosti • Znalosti o reportážní fotografii • Základní dovednosti pro práci v prostoru • Základní dovednosti s fotoaparátem • Práce s digitálními technologiemi • Uplatňování subjektivity a imaginace • Sdílení různých přístupů k tématu
Cíle dle RVP a jejich konkretizace	Podle rámcového vzdělávacího systému tento výtvarný projekt učí žáky využívat vizuálně obrazové prostředky, včetně digitálních technologií, jako je konkrétně fotografie. Rozvíjí jejich individuální přístup k danému tématu (Land art, fotografie). Žáci kooperují s fotoaparátem při zachycení svého díla, a tím získávají nové zkušenosti, jak pracovat s dostupnými digitálními technologiemi. Nadále jsou vedeni k prezentaci, před ostatními žáky, kdy musí obhájit svoje dílo a zároveň ho přiblížit ostatním to je vede ke následné komunikaci, která spočívá ve vlastní sebereflexi.
Uplatněné kompetence	Kompetence k učení a řešení problému Kompetence komunikativní Kompetence pracovní

5.3 Návrh druhého vyučovacího projektu

Inspiračními východisky projektu pro žáky druhého stupně základních škol by byli čeští fotografové Vilém Heckel a Jan Zahradníček. Na tyto reportážní fotografie se zaměřuje první část výtvarného úkolu, při kterém budou studenti vyjadřovat své pocity z ukázek fotografií, ty přenesou na plátno, skrze malbu.

Jak je zmíněno v kapitole inspirace, český reportážní fotograf Vilém Heckel, se zabývá zejména fotografování horolezců, neboť on sám se účastní horolezeckých expedic, ze kterých vznikly jedinečné fotografie. „*Se svými aparáty zachycuje a objevuje mohutnost živé přírody, majestát hor a člověka, který fotografiím dává příběh*“.⁴⁷ Jeho fotografický talent byl tak ohromný, že byl vybrán pro nafocení horolezců pro knihu „Naše hory“. Patřil ke klíčovým postavám české reportážní fotografie a jeho tvorba je významnou součástí českého kulturního odkazu. Během let se dál posouval ve své kariéře až do osudného roku 1970, kdy ho při jeho poslední expedici v Peru zavalila lavina a on pod ní na místě zemřel.⁴⁸ Jako vybrané obrazové ukázky by byly zvoleny konkrétní fotografie z expedice „Kavkaz“, jenž zachycuje horolezectví na ledovcové stěně pohoří Kavkazu.

Jan Zahradníček se věnuje hlavně reportážní fotografii z oblasti Vysokých Tater. Jeho fotografie jsou převážně černobílé a působí dojmem klidu a vyrovnanosti i přestože vyobrazují zdolávání impozantních hor.⁴⁹

Tito dva fotografové byli zvoleni jako inspirace kvůli jejich přístupu k fotografování. Jejich znázorňování horolezectví v černobílé variantě umožní žákům více se zamyslet nad působením fotografie na emoce.

Dokumentární film, který je barevný, zase ukazuje jiný úhel pohledu na zdolávání vrcholu. Film "Cesta vzhůru" Radka Jaroše odhaluje jedinečné záběry z jeho pohledu, kdy absolvoval výstupy na vrcholy hor.

Název druhého návrhu bloku hodin výtvarné výchovy by byl „Za obrazem: Cesta k vrcholu“. Cílem úkolu je zprostředkovat studentům přiblížení tématu zdolávání vrcholu

⁴⁷ Vilém Heckel. (n.d.). Info. [online] Dostupné z: <https://www.vilemheckel.cz/info> [Přístup 6. března 2024].

⁴⁸ LÁBOVÁ, Alena. Česká novinářská fotografie 1945-1989. Vizuální kultura. Praha: Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-3713-6. str.494

⁴⁹ FRANKL, Viktor Emil. *Prožitek hor a zkušenost smyslu*. Brno: Cesta, 2014. ISBN 978-80-7295-185-7. str.39

prostřednictvím rozboru reportážních fotografií a dokumentárního filmu, který povede k abstrahování pocitů, které na ně působily skrze malbu.

Počáteční prezentace rozdílných reportážních fotografií, zachycující dosažení vrcholu by byla podněcující pro studenty k tomu, aby začali s diskusí mezi sebou. Diskuse by zahrnovala nejen uvažování o příbězích, které by uvedené fotografie měly vyprávět, ale také zamyšlení se nad emocemi a prožitky fotografů, kteří snímky fotografovali. Za pomoci této diskuse se identifikují klíčové prvky typické pro reportážní fotografii, což studenty více obeznámí s tvorbou reportážních fotografií a s tím, jak by na diváky, v tomto případě studenty, měly působit.

Další část vyučujícího bloku by se soustředila na navrhování a plánování vlastních maleb studentů. Malby by vyobrazovaly jejich interpretaci, představu postupného výstupu a zdolávání samotného vrcholu, zachycení pocitů i krajiny. Zpracování maleb by záleželo zcela na jejich volbě a fantazii. Po dokončení první malby se studenti budou věnovat druhému úkolu, který bude zadán dle dokumentárního filmu od Radka Jaroše s názvem „Cesta vzhůru“. Film představuje zdolávání vrcholů po celém světě a je sestaven z autentických záběrů přímo od horolezce Radka Jaroše. Zadání bude shodné, jako u předchozí malby. Studenti se budou soustředit na pocity vyvolané dokumentem a zachytí je ve své malbě.

Po ukončení procesu tvorby bude každý student prezentovat svá výsledná díla ve třídě a zároveň budou tyto malby porovnány s díly ostatních studentů.

Prezentaci všech prací by ukončila reflexe zahrnující diskusi na téma, co si jednotlivý student odnesl z analýzy reportážních fotografií a zda se si myslí, že jejich ztvárnění myšlenek a pocitů dává smysl jim i okolí.

ZÁKLADNÍ POPIS PROJEKTU „ZA OBRAZEM: CESTA K VRCHOLU“

Námět	„Za obrazem: Cesta k vrcholu“
Cílová skupina	Studenti druhého stupně základní školy.
Časová dotace	První část – čtyři vyučovací hodiny.
Pomůcky	Čtvrťka A3, štětce, barvy (temperové, akrylové), nádoba na vodu.
Učivo	<ul style="list-style-type: none"> • Rozvíjení smyslové citlivosti • Znalosti o fotografech zabývajících se reportážní fotografií • Prvky vizuálně obrazného vyjádření • Základní dovednosti pro práci na ploše • Vyjádření vlastních vjemů, zkušeností, fantazijních představ, pocitů a emocí vybranými prostředky • Uplatňování subjektivity • (Kreativita)- pružnost nápadů, originalita, schopnost vidět věci jinak
Cíle dle RVP a jejich konkretizace	Žáci abstrahují emoce z reportážní fotografie daných umělců a dokumentární film od Radka Jaroše s názvem „Cesta vzhůru“. Tento výtvarný projev pomáhá rozvíjet a posilovat jejich dovednosti sebevyjádření a interpretování prožitků skrze vizuální tvoření.
Kompetence	Kompetence k učení a řešení problému Kompetence komunikativní Kompetence pracovní

ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci jsem pořídila nemálo fotografických záběrů, zpracovávajících námět reportážní fotografie s tematikou vycházející ze sportovní a krajinářské fotografie, inspirované horolezeckými aktivitami a horskou turistikou. Výsledkem je cyklus „Člověk na vrcholu“ obsahující dvanáct reportážních snímků.

Tyto snímky představují dokumentaci člověka snažícího se zdolat vrchol hory Hochkönig. Prezentované fotografie jsou zároveň mojí osobní zkušeností a ukazují i můj pohled na toto téma, které jsem se snažila pomocí celého cyklu přiblížit, včetně zážitku, který se s ním pojí. Během tvůrčího procesu jsem využila některé zásady fotografie uvedené v této bakalářské práci. Tato pravidla jsem nevnímala jako pevný návod, kterým bych se měla řídit. Brala jsem to spíše jako vodítko, na co bych měla dát pozor. Prostudované zásady mně i v určitém ohledu pomohly se na reportážní fotografii připravit především v tom smyslu, že jsem věděla, čeho se vyvarovat nebo jaké fotografie do finálního cyklu vybrat.

Teoretická část se věnovala také historii fotografie. Další témata – jako krajinářská a reportážní fotografie – mě částečně připravily na to, co mě následně čekalo při příjezdu na místo výstupu. Díky tomu, že jsem si předem prozkoumala terén na internetu, jsem si mohla předpřipravit výběr míst a situací k fotografování.

Kromě fotografie je třeba zmínit i horolezectví, protože prostřednictvím své práce jsem chtěla více přiblížit zážitek horolezectví a celkově horské turistiky.

A v neposlední řadě jsem se v této části věnovala i inspiračním východiskům, kterými mi byli fotografové Vilém Heckel, Ansel Adams, Honza Kábrt a Jan Zahradníček. Největší inspirací z těchto autorů při tvorbě fotografií mi byl Jan Zahradníček, který se věnoval stejné tematice jako já. Každá oblast byla pro mě zajímavá, kreativní a získala jsem nové zkušenosti.

V poslední didaktické části této bakalářské práce jsem se snažila navrhnout v rámci výuky výtvarné výchovy na základní škole celkem dva vyučovací projekty vycházející z reportážní a krajinářské fotografie. První projekt má za cíl propojení fotografie a land artu. Jeho dokumentace za pomoci fotoaparátu či mobilního telefonu žáků přiblíží jak dokumentární fotografii, tak také samotný umělecký směr land art a jeho podstatu. V rámci druhého projektu se studenti seznámili s tématem zdolávání vrcholů prostřednictvím analýzy

reportážních fotografií a dokumentárního filmu, což je vedlo k vyjádření pocitů, které na ně působily.

Pokud bych měla shrnout celý proces tvorby práce, tak jsem si jistá, že touto bakalářskou prací moje fotografická tvorba nekončí. Uvědomila jsem si, že focení mi chybělo od ukončení střední školy, kdy jsem se této činnosti více věnovala a přikládala jsem jí ve svém životě velkou váhu.

Na úplný závěr této práce bych chtěla konstatovat, že do budoucna bych se ráda zdokonalila v tomto oboru, abych se v něm měla možnost posouvat i profesně. A jelikož jsem tuto práci začala citátem, citátem jí i zakončím.

„Pořídít fotografii pro mne neznamená odstup. Je to způsob, jak se někoho dotknout – je to pohlazení.“⁵⁰

Nan Goldinová

⁵⁰ SMITH, Ian Haydn. Stručný příběh fotografie: kapesní průvodce klíčovými žánry, díly, náměty a technikami. Přeložil Jan PODZIMEK, přeložil Dina PODZIMKOVÁ. Praha: Grada, 2021. ISBN 978-80-271-1257-9.str 8

RESUMÉ

Ve své bakalářské práci s názvem Člověk na vrcholu jsem se snažila vytvořit cyklus fotografií z oblasti reportážní fotografie vycházející ze sportovní a krajinářské fotografie, inspirovaný horolezeckými aktivitami a horskou turistikou. Bakalářská práce se skládá ze tří částí: teoretické, praktické a vzdělávací. Teoretická část se zabývá vývojem fotografie sportovní, reportážní a krajinářské. V neposlední řadě i horolezectvím a inspirujícími umělci. V praktické části se nachází cyklus dvanácti černobílých fotografií (60x40cm) a popis procesu jejich vzniku. Výuková část představuje návrhy vzdělávacích projektů na téma reportážní fotografie ve spojení s land artem, a analýza reportážních fotografií s dokumentem, která vedla k vyjádření pocitů.

SUMMARY

In my bachelor's thesis entitled Man on the Peak, I tried to create a series of photographs from the field of reportage photography, based on sports and landscape photography, inspired by mountaineering activities and mountain tourism. The bachelor thesis consists of three parts: theoretical, practical and educational. The theoretical part deals with the development of photography, sports, reportage and landscape photography. Last but not least, mountaineering and inspiring artists. In the practical part there is a series of twelve black and white photographs (60x40cm) and a description of their process, how they were made. The teaching part presents a proposal for an educational project on reportage photography that led to the expression of feelings.

SEZNAM LITERATURY

BLÁHA, Jaroslav a SLAVÍK, Jan. *Průvodce výtvarným uměním: [kapitoly k učebnici dějepisu pro 9. r. ZŠ].* 2. vyd. Pomocné knihy pro učitele a žáky (Albra, redakce SPL – Práce). Úvaly: Albra, redakce SPL – Práce, 2007. ISBN 978-80-7361-038-8.

FOSTER, Hal; KRAUSS, Rosalind E.; BOIS, Yve-Alain; BUCHLOH, B. H. D. a JOSELIT, David. *Umění po roce 1900: modernismus, antimodernismus, postmodernismus.* Druhé, rozšířené vydání. Přeložil Josef HRDLIČKA, přeložil Irena ELLIS, přeložil Jitka SEDLÁČKOVÁ, přeložil Jana HLÁVKOVÁ. Praha: Slovart, 2015. ISBN 978-80-7391-975-7.

FRANKL, Viktor Emil. *Prožitek hor a zkušenost smyslu.* Brno: Cesta, 2014. ISBN 978-80-7295-185-7.

FREEMAN, Michael. *101 nejlepších tipů a triků pro digitální fotografii.* 3. vyd. Přeložil Ladislav HLAVATÝ. Brno: Computer Press, 2012. ISBN 978-80-251-3867-0.

FREEMAN, Michael. *Fotografie v praxi.* Encyklopedie – grafika a fotografie. Brno: Zoner Press, 2013. ISBN 978-80-7413-230-8.

HAZUKOVÁ, Helena a Pavel ŠAMŠULA. *Didaktika výtvarné výchovy I.* Praha: Pedagogická fakulta UK, 2005. ISBN 80-7290-237-7.

JAROŠ, Radek; TABÁŠEK, Arnošt a JAROŠOVÁ, Andrea. *Hory shora: příběhy ze sedmi osmitisícovek.* Universum (Knižní klub). V Praze: Euromedia Group – Knižní klub, 2013. ISBN 80-242-1526-8.

JAROŠ, Radek; TABÁŠEK, Arnošt a JAROŠOVÁ, Andrea. *Hory shora: příběhy ze sedmi osmitisícovek.* Universum (Knižní klub). V Praze: Euromedia Group – Knižní klub, 2013. ISBN 978-80-260-5011-7.

KELBY, Scott. *Fotografujeme krajiny: jak zachytit krásu krajin na fotografii.* Přeložil Pavel KRISTIÁN. Brno: Zoner Press, 2021. ISBN 978-80-7413-436-4.

KOZÁK, Martin. *Velká kniha sportovní fotografie.* Brno: Computer Press, 2010. Edice digitální fotografie. ISBN 978-80-251-3247-0.

LÁBOVÁ, Alena. *Česká novinářská fotografie 1945-1989.* Vizuální kultura. Praha: Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-3713-6.

LÁBOVÁ, Alena. *Základy fotožurnalistiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990. ISBN 8070661194.

MAISEL, Jay. *Fotografie – to není o nastavení clony*. Přeložil Nikol ZACHOVALOVÁ BAROCHOVÁ. Brno: Zoner press, 2015. Encyklopedie – grafika a fotografie. ISBN 978-80-7413-317-6.

PEARSON, James a Caroline CIAVALDINI. *Lezení: nejkrásnější lezecké cesty světa*. Přeložil Jana HLÁVKOVÁ. V Praze: Slovart, 2018. ISBN 978-80-7529-591-0.

SMITH, Ian Haydn. *Stručný příběh fotografie: kapesní průvodce klíčovými žánry, díly, náměty a technikami*. Přeložil Jan PODZIMEK, přeložil Dina PODZIMKOVÁ. Praha: Grada, 2021. ISBN 978-80-271-1257-9.

STÝBLO, Pavel. *Teorie digitální fotografie*. Praha: TOMOS, 2006. ISBN 80-901994-2-9.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

Artlist. (n.d.). Ivan Kafka. [online] Dostupné z: <https://www.artlist.cz/ivan-kafka-946/> [Přístup 6. března 2024].

Cestování s fotografem. (n.d.). Kdo jsem. [online] Dostupné z: <https://cestovanisfotografem.cz/kdo-jsem/> [Přístup 6. března 2024].

Encyclopædia Britannica. (n.d.). Ansel Adams: American photographer. [online] Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Ansel-Adams-American-photographer> [Přístup 6. března 2024].

Christo and Jeanne-Claude. (n.d.). [online] Dostupné z: <https://christojeanneclaude.net/> [Přístup 6. března 2024].

Revize.edu.cz. (n.d.). Výtvarná výchova - 2. stupeň. [online] Dostupné z: <https://revize.edu.cz/clanky/vytvarna-vychova-2-stupen#vytvarka> [Přístup 6. března 2024].

ZDROJE OBRÁZKŮ

- [1] V. Heckel, "Expedice 1840," Vilém Heckel, 1840. Dostupné z: <https://www.vilemheckel.cz/portfolio/expedice>
- [2] A. Adams, "Climbing Blacksmith Peak," 1934. [Fotografie]. Dostupné z: <https://www.artsy.net/artwork/ansel-adams-climbing-blacksmith-peak>
- [3] H. Kábrt, " Lombo do Mouro," Instagram, 2024, leden 13. Dostupné z: <https://www.instagram.com/cestovanisfotografem.cz/>
- [4] J. Zahradníček, "Vysoké Tatry," Fotografie, In: V. E. Frankl, Prožitek hor a zkušenost smyslu, Brno, Cesta, 2014, str. 26, ISBN 978-80-7295-185-7.
- [5] J. Zahradníček, "Vysoké Tatry," Fotografie, In: V. E. Frankl, Prožitek hor a zkušenost smyslu, Brno, Cesta, 2014, str. 17, ISBN 978-80-7295-185-7.